

Komenský a my 2024/2025, 23. ročník

Téma kategorie C - Význam vzdělání či poznání v koloběhu života (*Koloběh života neboli o rozmanitosti příležitosti*)

Jen se člověk narodí, začíná boj o přežití. Ale nic není jen tak. Už novorozenec se musí hodně učit, být za pomoci dospělých, aby přežil. Říká se, že během prvního roku života se člověk naučí nejvíce. To, co se naučí, např. sát mléko, držet hlavu, převalit se, sedět, lézt, postavit se či dokonce neobratně chodit, manipulovat s předměty, vydávat zvuky, dokonce cíleně pomocí opakování jednoslabičných slov zvládat svět okolo sebe, protože to, co pojmenujeme, vnímáme a začínáme chápat, nám připadá samozřejmé.

Každý další rok přidáváme další a další dovednosti a znalosti. Učíme se neuvěřitelně rychle a relativně snadno jak napodobováním, tak cíleně učením, proto není divu, že snaha podchytit přirozenou zvědavost se týká už nejmladších dětí. J. A. Komenský již v 17. století začal psát učebnice a připravovat plán na zlepšení organizace školství. V díle *Navržení krátké o obnově škol v Království českém* vytýčil věkové kategorie, pro které dal základní návod, co a jak se učit. Do 6 let podle příručky *Informatorium školy mateřské* má být dítě vychováváno doma v péči matky, která rozvíjí jeho vlohy a učí základní hygienické a společenské návyky, trénuje jeho paměť, a to vše nenásilně, jako odpovědi na otázky a jako hru. Mezi 6 a 12 rokem by dítě mělo navštěvovat obecnou školu, která ho naučí základům čtení, psaní, počítání, zpěvu a ručním pracím. Ve své době přidal výuku náboženství (dnes bychom pravděpodobně mohli mluvit o společenském chování a etice) a reálií, čímž měl na mysli učení o přírodě a společnosti. Do 18 let mělo být možné rozšiřovat své vědomosti ve školách latinských, kde by se učilo sedmeru svobodných učení (gramatika, rétorika, dialektika, aritmetika, geometrie, astronomie a muzika), přírodním vědám, zeměpisu, dějepisu, matematice a jazykům, zejména latině a řečtině, případně jazykům našich sousedů. Pro nadané studenty ve věku 18 až 24 let doporučoval další studium na akademiích, kde by se studovalo právo, medicína, filozofie a teologie. Po ukončení vzdělávání by měl člověk cestovat. Zdůrazňoval ale, že vzdělávání nikdy nekončí, že je neustálé, že to, co se naučíme vlastní zkušeností a praxí, přetrvává.

Komenského časové rozdělení vzdělávacích etap v souvislosti s možnostmi a schopnostmi každé věkové kategorie, používáme dosud. Průběžně se mění jen obsah výuky, protože nutně reaguje na potřeby doby. A tak se např. my učíme některé jiné předměty než naši rodiče či prarodiče.

Nejde ale jen o to, že se mění pohled na vzdělání (např. výchova ve Spartě a její důraz na tělesnou zdatnost a proti tomu výuka v Athénách zaměřující se na kalokagathia – harmonický rozvoj tělesných i duševních sil) nebo způsob vzdělávání (středověké memorování a novověké praktické školy). Ostatně se způsobem výuky ve své zemi a době asi mnoho neuděláme. Ale lze ovlivnit obsah či rychlost vzdělávání výběrem školy. Můžeme si vybrat ze široké nabídky škol podle svého zaměření, zájmu, schopností či talentu. Můžeme plnit sen rodičů nebo se rozběhnout vlastní cestou. Kdo ale v 15 letech skutečně tuší, čím by chtěl být?

Je velmi časté, že v průběhu vzdělávacího procesu si teprve ujasňujeme, jestli je zvolená cesta ta správná. Mnohdy se ukáže, že zvolený obor není z nějakého důvodu pro nás (přecenili jsme své dosavadní vědomosti, chybí talent nebo vůle poprat se s neúspěchem a překonat neschopnost se učit...). Co teď? Vzdát se, změnit školu či obor, odejít do praktického života a pak se případně vrátit? Cestovat a věnovat se jazykům?

I Komenský měl několikanásobnou zkušenost, že musel změnit směr své cesty. Sám sebe v knize *Opera omnia didactica* charakterizoval „původem Moravan, jazykem Čech a povoláním teolog.“ Přesto o něm častěji mluvíme jako o učiteli národů.

Kolikrát musel změnit domov a tím i prostředí, jazyk, zvyky? Po vypálení Uherského Hradiště Bočkajovci odchází ze studií ve Strážnici do Přerova (1608) a dál do Herbornu (1611). Po návštěvě Amsterdamu 1613 strávil jeden semestr v Heidelbergu a přes Prahu se vrací do Přerova. Jako kněz a bratrský správce školy působí ve Fulneku a po porážce stavovského povstání r. 1621 se skrývá na různých místech v Čechách a na Moravě a po smrti své první ženy Magdaleny Vizovické během morové epidemie se 1623 uchýlí na panství svého ochránce Karla Staršího ze Žerotína do Brandýsa nad Orlicí. Ve chvíli, kdy je katolické náboženství jediným povoleným vyznáním, odchází do polského Lešna (1628). Jako zástupce rektora gymnázia se začne věnovat pedagogice, promýšlí otázky vzdělání v díle *Didactica magna*, r. 1641 odchází do Anglie, ale již o rok později pod tlakem občanské války zemi opouští. Reformu školství pro

Švédsko vede od r. 1642 v dnešním polském městě Elbląg, ale zamýšlené učebnice nakonec nevytvořil všechny. S těžce nemocnou druhou ženou Marií Dorotou se vrací do Lešna a po její smrti se žení a Janou Gajusovou. Po vypálení Lešna r. 1656 narychlo odchází do Amsterdamu. Většina jeho rukopisů při požáru Lešna shořely a už nikdy neměl dost sil znovu je sepsat. Přesto právě v Amsterdamu byla vydána polovina z celého Komenského díla, například soubor 43 spisů pod názvem *Opera didactica omnia* (*Veškeré spisy didaktické*), které se setkaly s velkým ohlasem, dále jednotlivé části *Všenápravy* atd.

Morava, Čechy, Polsko, Anglie, Holandsko. Kněz jednoty bratrské, učitel, rektor, reformátor školství, autor učebnic a mnoha traktátů, které psal česky či latinsky, díla teologická i teosofická, hymnologická i hymnografická či všenápravná... Kolik změn za jediný lidský život? Kolik vědění bylo třeba? Kolik vůle začít vždy znovu? Každá změna jako by nabídla novou příležitost, které se dokázal chytit. Nepoddal se nepřízni osudu ani v soukromém životě, ani v tom pracovním.

Nikdo z nás neví dopředu, kudy se bude ubírat jeho životní cesta. Možná budeme mít pocit, že školy nám nedodaly tolik vědomostí, kolik ve svém životě potřebujeme. Ale je třeba si uvědomit, že nás naučily myslet, propojovat informace, orientovat se v jejich množství, zkoumat pravdivost a nepodléhat líbivosti. Je třeba si uvědomit, že vždycky máme na výběr, že každou zvolenou cestou můžeme růst nebo si přidělat komplikace. Na každé je totiž bezpočet příležitostí, stačí si jen uvědomit, co chceme a proč. Nelze mít vše a vše poznat, prozkoumat. Současný svět je příliš specializovaný pro svou rozsáhlost, ale můžeme odhalit svůj talent, rozvíjet své schopnosti a nadání. Nikdy nejsme příliš staří na to, něco dalšího se naučit.

Moudrost a životaznalost není otázkou vzdělání.

Jan Špáta (1932)

Dokud žiješ, uč se. Nečekej, že moudrost přijde stářím.

Solón